

Η ΑΡΝΗΣΙΣ ΠΟΥ ΦΕΥΓΕΙ ...

Α'.

Πρέπει, ἐλέγαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο, νὰ προχωρήσουμε στὴν ἔρευνά μας γιὰ τὰ αἷτια πὸν ὠδήγησαν στὴν σημερινὴ χρεωκοπία τοῦ πολιτισμοῦ μας. Πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὴ θεμελίωσι τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ, γιατί ἄλλοιῶς θὰ μᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ νοιώσουμε στὴν αἰτία του τὸ σημερινὸ κατάντημα καὶ ἐπομένως νὰ τὸ ὑπερικήσωμε, νὰ τὸ ξεπεράσωμε. Εἶδαμε ὡς τώρα τὴν πρωτοφανῆ γιὰ τὴν ἱστορία τραγικότητα πὸν ἔχει σὲ ἔντασι καὶ σὲ ἔκτασι ἢ παγκόσμια καταστροφή πὸν ἔχομε μπροστά μας τώρα. Ἡ τραγικὴ αὐτὴ ιδιομορφία τῆς ἐποχῆς μας εἶναι ἓνα ἐνιαῖο καὶ ἀδιάσπαστο σύνολο μὲ μιὰ δευτέρη ιδιομορφία, ἐκείνην πὸν ἀναφέρεται στὴν πνευματικὴ θεμελίωσι τῆς ἐποχῆς μας. Δὲν μπορεῖς νὰ νοιώσης τὴν πρώτην δὲν ἔχης ὑπ' ὄψι σου τὴ δευτέρη.

Καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτὴ θεμελίωσι τοῦ πολιτισμοῦ μας ἦταν ἀρνητικὴ. Ἦταν ἀπάρνησις τοῦ πνευματικοῦ θεμελίου πὸν εἶχε ὁ νεώτερος, ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς, ἦταν ἡ ἀρνησις τῶν χριστιανικῶν πνευματικῶν ἀξιῶν σὰν θεμελίου γιὰ τὴν ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Μὲ δυὸ τρόπους ἐφανερώθηκε ἡ ἀρνητικὴ αὐτὴ θεμελίωσις.

1. Μὲ τρόπο ἄμεσο. Εἶναι ἡ ἀρνησις κάθε πνευματικῆς ἀξίας, ἡ συνεπὴς ὀλοκληρωτικὴ ἀρνησις, πὸν ἐκδηλώνεται μὲ τὴ μορφή τοῦ ὕλισμοῦ.

Ὁ ὕλισμὸς, σὰν φιλοσοφικὴ ἀντίληψις, εἶναι, βέβαια, πολὺ παλαιός. Σὰν θεμέλιο πολιτισμοῦ, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὸς ἐφέτος κλείνει τὸν αἰῶνα τῆς ζωῆς του. Δὲν ἐπροσέξαμε ὅσο ἔπρεπε πὸς ἐφέτος κλείνουν ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸ 1848, ἔτος μὲ τεράστια σπουδαιότητα γιὰ τὸ σημερινὸ κατάντημα. Στὸ ἔτος αὐτὸ μεσουρανοῦσε ὁ ὕλισμὸς τοῦ τύπου τοῦ Φόουερπαχ μὲ βᾶσι τὸ γνωστὸ «ὁ ἀνθρώπος εἶναι αὐτὸ πὸν τρώγει» (Der Mensch ist was er isst). Ὅπως ἔλεγε ὁ

Ἐγγελς, ὅλος ὁ κόσμος, ἰδιαίτερα ὄλοι σχεδὸν οἱ φοιτηταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἦσαν ὀπαδοὶ τοῦ Φόουερπαχ. Ἔτσι ἔμπαινε, θεμέλιο τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὕλισμὸς, σὰν συνεπὴς, ὠμὴ, ἄμεση ἀρνησις κάθε πνευματικῆς ἀξίας.

2. Ὑπάρχει, ὅμως, καὶ ἡ ἔμμεση ἀρνησις. Δὲν ἀρνεῖται αὐτὴ φανερὰ τίς πνευματικὲς ἀξίες. Ἰσα-ἴσα, λέει πὸς τίς ὑπερασπίζεται. Λέξεις ὅπως «πνεῦμα», «ιδέα», «ιδεαλισμὸς» καὶ τὰ παρόμοια εἶναι πάντα στὴ θεωρία της. Ὅμως, ἐδῶ γίνεται κάτι ἄλλο. Τὴν φανερὴ ἀρνησι ἀντικαθιστᾷ ἡ ὑπονόμευσις. Αὐτὴ ἡ «ιδεοκρατικὴ» ἀρνησις χτυπᾷ τὸ θεμέλιο τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, τὴν χριστιανικὴ πίστι. Τίς ἀφίνει ἔτσι τίς ἀξίες αὐτὲς χωρὶς θεμέλια, ἔτοιμες νὰ πέσουν μὲ τὸ πρῶτο φύσημα τοῦ ἀνέμου. Ἔτσι, τὸ πνεῦμα ἀπὸ δύναμι ζωῆς γίνεται μιὰ λέξις, τὸ πολὺ ἓνα νεκρὸ συλλογιστικὸ σχῆμα, πὸν μπορεῖ μ' αὐτὸ νὰ γράφης βιβλία, μὰ δὲν θεμελιώνεις τὴν ζωὴ.

Καὶ στὴν μιὰ καὶ στὴν ἄλλη μορφή, ἡ ἴδια ἀρνησις, τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Ξεριζώθηκαν τὰ χριστιανικὰ πνευματικὰ θεμέλια τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἄλλα πνευματικὰ θεμέλια δὲν ἐπῆγαν στὴ θέσι τους. Ὁ πολιτισμὸς τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου ἔμεινε χωρὶς πνευματικὴ θεμελίωσι-γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος! Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία της ἡ ἀνθρωπότης πῆγε νὰ κάμῃ ἓνα πολιτισμὸ στηριγμένον στὴν ἀρνησι τῶν πνευματικῶν θεμελίων πὸν τὸν ἐδημιούργησαν, ἓναν ἀντιχριστιανικὸ πολιτισμὸ.

Γιατί πρέπει νὰ χωμε πάντα ὑπ' ὄψι μας τὴν διαφορὰ πὸν χωρίζει τὸν ἀντιχριστιανικὸ πολιτισμὸ, ἀπὸ τοὺς πολιτισμοὺς πὸν ἐδημιουργήθηκαν ἔξω ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ, ὄχι ἀπὸ ἀντίθεσι, ἀλλὰ ἀπὸ ἄγνοια τοῦ χριστιανικοῦ πνευματικοῦ θησαυροῦ. Εἴτε γιὰ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ πρόκειται, εἴτε γιὰ τοὺς πολιτισμοὺς ἄλλων λαῶν

πὸν δὲν ἤξεραν τὸν Χριστιανισμό, ἔχομε κι' ἐδῶ πολιτισμὸ μὲ πνευματικὴ θεμελίωσι, μὲ τὴν πνευματικὴ θεμελίωσι πὸν ἦταν ἱστορικὰ δυνατὴ. Ὅχι μόνον τῆς δοξασμένης ἀρχαίας Ἑλλάδος μὰ καὶ τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Κινέζων ὅπως καὶ τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἀκόμα τῶν μαύρων τῆς Ἀφρικῆς ὁ, ὑποτυπώδης ἔστω, πολιτισμὸς ἦταν ὅσο μποροῦσε πνευματικὸς χωρὶς καμμιὰν ἐνσυνείδητη ἀντίθεσι πρὸς τὶς ἀνώτερες ἀξίες. Καὶ θὰ μπορούσαμε ἀπὸ μιὰν ἄποψιν νὰ ποῦμε, πὸς οἱ πολιτισμοὶ αὐτοὶ (ἰδιαίτερα, βέβαια, ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς) ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀντίθετοι μὰ δὲν εἶναι κἂν ξένοι πρὸς τὸν Χριστιανισμό. Καὶ μόνον ὁ νεώτερος ἄνθρωπος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ζήτησε νὰ στηρίξη τὴ ζωὴ του στὸ ἐνσυνείδητο κτύπημα τῶν ἀξιῶν αὐτῶν.

Β'.

Καὶ ποιὲς δικαιολογίες παρουσίασε ἡ ἄρνησις; Ποῦ ζήτησε νὰ στηριχθῆ;

1. Στὴν ἀρχὴ ἐπῆγε νὰ στηριχθῆ μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι τὴν ἄρνησι τὴν ἐπιβάλλει ἡ ἐπιστήμη. «Τὸ λέει ἡ ἐπιστήμη»-καὶ ἄρα πρέπει νὰ ξεθεμελιώσωμε τὶς πνευματικὰς ἀξίες. Ἀπὸ τὴν ἄποψιν αὐτῆ, ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ὁ ὕλισμος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καὶ ἄλλο πρᾶγμα ὁ ὕλισμος τοῦ Κ' αἰῶνος. Ὅταν ὁ ΙΘ' αἰὼν ἔλεγε ὅτι «ἡ ἐπιστήμη τὸ εἶπε» πὸς πρέπει νὰ ἀρνηθοῦμε τὴ χριστιανικὴ πίστι, τότε εὐρίσκετο σὲ μιὰ πλάνη ὡς πρὸς τὸ τί λέει ἡ ἀληθινὰ ἀντικειμενικὴ ἔρευνα, πὸν μόνον τότε ἀρχίζε τὴν νέα της φάσι, καὶ εἶχε τοῦλάχιστον τὴν πλάνη αὐτὴ γιὰ βᾶσι καὶ ἐλαφροντικόν. Ὁ Κ' αἰὼν, ἀντιθέτως, ἤξερε πλέον ὅτι ἡ ἐπίκλησις τῆς ἐπιστήμης ἦταν ψεύτικη. Καὶ παρ' ὅλον τοῦτο ἐπέμενε! Δὲν εἶχε λοιπὸν καμμιὰ βᾶσι ἔστω καὶ ὑποθετικὴ ἦταν ἐν συνειδήσει ἀντιπνευματικὸς καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο ἦταν πολιτισμὸς χωρὶς θεμέλια, ἔτοιμος νὰ καταπέση.

2. Ἡ πολιτικὴ. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε, ὅτι τὴν ἄρνησι τὴν ἀκολούθησε ὄχι μόνον ἡ ἐπιστήμη ἀλλὰ καὶ ἡ πολιτικὴ. Ὑπῆρξε ἐποχὴ, πὸν ἡ στάσις τῆς Ἐκκλησίας, σὲ μερικὰς δυτικὰς χώρας ἰδίως, δημοσιογοῦσε μέσα στὸν ἄνθρωπο τὸ αἷτημα

νὰ σταματήσουν τὰ ἄτοπα πὸν ἔβλεπε κανεὶς νὰ συντελοῦνται στὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀπὸ κεῖ ἔσπρωχνε πολλοὺς στὸν πειρασμὸ ν' ἀρνηθοῦν καὶ τὸν Χριστιανισμό τὸν ἴδιο. Αὐτό, βέβαια, ἦταν τραγικὴ πλάνη. Γιατί ἄλλο εἶναι νὰ κτυπήσῃς τὶς καταχρήσεις, καὶ ἄλλο νὰ κτυπήσῃς τὴν ἀλήθεια πὸν γίνεται ἀντικείμενο τῶν καταχρήσεων. Πρέπει, ἴσα-ἴσα, νὰ ἐπικαλεσθῆς τὴν ἀλήθεια γιὰ νὰ κτυπήσῃς τὶς καταχρήσεις. Ἀλλὰ πάντως ὑπῆρχε μιὰ πλάνη κι' αὐτὴ ἡ πλάνη ἦταν, ἐπὶ τέλους, μιὰ ἐξήγησις.

Ὅταν ὁμως χθὲς μόνον στὴ Γερμανία ἔκαναν ὅ,τι μποροῦσαν γιὰ νὰ ξεροζώσουν ἐνὰ Χριστιανισμό πὸν ἔδειχνε ἐκεῖ τόσο εὐεργετικὴ καινούργια ἀνθησι, ὅταν πολλοὶ στὴν Ἀγγλία ἀπαρνοῦνται τὸν Χριστιανισμό, πὸν ὑπῆρξε ἡ δόξα ἀκριβῶς καὶ τὸ στήριγμα τοῦ ἀγγλικοῦ μεγαλείου, ὅταν ἄλλοι στὴν Ἀμερικὴ ἀπαρνοῦνται τὸν Χριστιανισμό, στὸν ὁποῖο ἡ Ἀμερικὴ τόσα ὀφείλει ὅταν βρισκῶνται Ἕλληνες καὶ μάλιστα «πνευματικοὶ ἡγέται» ἢ πολιτικοὶ πὸν πιθηρίζουν καὶ θέλουν ν' ἀπαρνηθοῦν τὸν Χριστιανισμό, στὸν ὁποῖον ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ὀφείλομε τὸ πᾶν-τότε δὲν ὑπάρχει οὔτε κἂν ἡ πλάνη σὰν δικαιολογία.

Κι' ἐδῶ βρίσκειται ἡ μεγάλη διαφορὰ πὸν χωρίζει τὴν ἄρνησι τοῦ ΙΗ' καὶ ΙΘ' ἀπὸ τὴν ἄρνησι τοῦ Κ' αἰῶνος. Ὁ ΙΗ' καὶ ὁ ΙΘ' αἰὼν εἶχαν πρόσφατο παρελθὸν μιᾶς κακῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ σὲ ὠρισμένα πεδία. Ἡ γενεὰ τοῦ Κ' αἰῶνος, ἀντιθέτως, ἔχει μπροστὰ της ἕνα Χριστιανισμό ξεκαθαρισμένον, ζωογόνο, εὐεργετικόν. Στὴ γαλλικὴ ἐπανάστασι, ὅταν ἐκλείναν τὶς ἐκκλησίες κι' ἔγραφαν τὸ «Liberté, Égalité, Fraternité» ἐπάνω στὸ ἱερὸ τῶν ἐκκλησιῶν, εἶχαν ὑπ' ὄψει τοὺς τοὺς Λουδοβίκους καὶ τὰ ὄργια πὸν ἐγίνοντο (ἢ ἐνομιζέτο ὅτι ἐγίνοντο) ἐν ὀνόματι ἀκριβῶς τῆς θρησκείας, ἢ τοῦλάχιστον μὲ τὴν ἀνοχὴ τῆς ἐκκλησίας. Ὅταν ὁμως στὴ Βαυαρία, τὸ 1935 κατέβαζαν ἀπὸ τὰ σχολεῖα τοὺς Ἐσταυρωμένους, καὶ τοὺς πετοῦσαν στὸ κάρο, ὅταν σήμερον μερικὰ κολλέγια ἀπαγορεύουν νὰ γίνεται λόγος γιὰ τὴ θρησκεία, ὅταν στὴν Ἑλλάδα ἐπάσχισαν νὰ πε-

ριορισθῆ ἢ θρησκευτικὴ διδασκαλία στὰ σχολεῖα καὶ ἀπαγορεύεται σὲ κατασκηνώσεις φοιτητικὲς νὰ γίνεται λόγος περὶ Χριστοῦ, τότε δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν πλάνη γιὰ δικαιολογία. Δὲν ὑπάρχει, παρὰ μόνο ἡ ὠμὴ ἔχθρα κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ ἄρνησις τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἶχε κάτι τὸ πνευματικόν. Τὴν πλάνη. Ἡ ἄρνησις τοῦ Κ' αἰῶνος, μὲ μίαν ἐπιστήμη πὸν ἔχει πιά ξεκαθαρίσει τὴ θέσι της, αὐστηρὰ χωρισμένη ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ καὶ μ' ἓνα Χριστιανισμὸ πὸν δείχνει τὴν πολὺπλευρὴ εὐεργετικὴ του ἐπίδρασι, ἡ ἄρνησις αὐτὴ δὲν ἔχει γιὰ στήριγμα οὔτε τὴν πλάνη. Δὲν ἔχει κανένα στήριγμα. Εἶναι ἀπλούστατα καὶ ὠμότατα ἡ ἄρνησις. Ἡ ἄρνησις στὸ πνεῦμα, ἡ ἄρνησις στὴν πίστι, καὶ μ' αὐτὴν ἡ ἄρνησις στὴ ζωὴ.

Γ'.

Γιατί ὅπου ἔφυγε ἡ πίστις, ἔφυγε μαζὺ της καὶ ὁ,τι ἀνώτερο ἐστήριξε ἡ ζωὴ. Μαζὺ μὲ τὸ ἱερὸ δέος μπρὸς στὸ Ἀνώτερο καὶ τὸ αἰῶνιο ἔφυγε καὶ ἡ παρηγορία. Ἐφυγε ἡ Γραφὴ πὸν τονώνει, τὸ εἰκόνισμα πὸν θυμίζει τὸ χρέος, ἡ αἰωνιότης πὸν ἐνισχύει, ἡ Μετάληψις πὸν συμφιλιώνει. Ἐφυγε ἡ ἠθικὴ δύναμις καὶ ἔμεινε ἡ πλαδαρότης. Ἐσπασε ἡ ἀλυσίδα τῶν ἀξιῶν καὶ ἡ πνευματικότης ἔμεινε ξεκάρφωτη. Ἐφυγε τὸ θεμέλιο γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ ὁσίου. Ὑπάρχουν, βέβαια, ἀκόμη τὰ ἐπίθετα «ἱερὸν» καὶ «ὄσιον». Ὑπάρχουν καὶ τὰ διεκδικεῖ ὁ καθένας γιὰ τὶς ἀξιώσεις του. Τὴν ἔννοια ὅμως, τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενον, ποὺς τὸ δίνει τώρα πιά; Ποὺς δίνει τὸ ὄσιον, ἐκεῖνο πὸν γιὰ χάρι του θυσιάζει κανεὶς ἀπὸ τὸν ἑαυτό του; Χάριν τίνος τώρα νὰ θυσιάζεται κανεὶς; Γιὰ ἓνα σχῆμα λόγου;

Πολιτισμός-λέει-χωρὶς ἱερόν! Σὰν νὰ ἦταν δυνατὸν νὰ γίνῃ πολιτισμὸς χωρὶς τὴν ἀξία τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ ἀγίου! Σὰν νὰ ἦταν τίποτε ἄλλο ὁ πολιτισμὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἱερὸ καὶ τὸ ὄσιο σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου! Σὰν νὰ μπορούσε νὰ σταθῆ πολιτισμὸς, μὲ βᾶσι τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος

εἶναι μόνο τόσα κιλά κρέας-σὰν νὰ μπορούσαν τὰ κιλά τὸ κρέας μόνο νὰ κάνουν πολιτισμό!

Ἐδῶ θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς: «Μὰ ἐγὼ δὲν βλέπω νὰ ἐκδηλώνονται στὴν πραγματικότητά ὅλες αὐτὲς οἱ συνέπειες. Ὑπάρχει ἀκόμη ὁ «ὕλιστής» πὸν ὅσα κι' ἂν λέῃ, πὸς μόνο ὕλη ὑπάρχει, θυσιάζεται γιὰ τὰ «ἰδανικά» του. Καὶ εἶναι ἀλήθεια αὐτό. Ἐκεῖνο πὸν σώζει ἀκόμη τὴν κατάστασι, εἶναι ὅτι ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἀσυνέπεια. Μιὰ τέτοια ἀσυνέπεια διακλαδώνεται μέσα σ' ὅλο τὸν πολιτισμὸ μας καὶ ἐμποδίζει νὰ βγοῦν πέρα γιὰ πέρα οἱ καταστρεπτικὲς συνέπειες τῆς ἀρνήσεως. Ἀλήθεια, τὸ βλέπομε τώρα, ὅτι δὲν ἔχει ἐξαπληθῆ ἡ παρακαταθήκη τῶν πνευματικῶν δυνάμεων πὸν μᾶς εἶχε δώσει αἰῶνων χριστιανικὴ πολιτιστικὴ παράδοσις. Ἐχει τόση δύναμι τὸ πνεῦμα πάνω στὸν ἄνθρωπο, ὥστε δὲν μπορεῖς εὐκόλα νὰ τὴν ἐξαφανίσῃς. Ὅπως, ἄλλωστε, καὶ στὸν σωματικὸ ὄργανισμὸ, τὶς συνέπειες μιᾶς ζωῆς παρὰ φύσιν δὲν θὰ τὶς ἰδοῦμε ἀμέσως. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι τὸ νὰ ἐφησυχάσῃ κανεὶς πάνω σ' αὐτὲς τὶς ἀντιφάσεις θὰ ἦταν κάθε ἄλλο παρὰ σοφὸ καὶ συνετό. Ἡ ἀντίφασις, πὸν ὀφείλεται σὲ κεκτημένη ταχύτητα πνευματικῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ὄλο καὶ φεύγει. Ὅσο πᾶμε, τόσο καὶ ἐκδηλώνονται, ὀλοένα καὶ σαφέστερα, οἱ συνέπειες τῆς ἀρνήσεως. Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ξέσπασμα τῶν συνεπειῶν εἶναι πὸν ξεχωρίζει τὴν ἐποχὴ μας ἀπὸ τὶς προηγούμενες!

Καὶ πρέπει, ἀφοῦ ἐφθάσαμε ἐδῶ, νὰ συμπληρώσωμε κάπως ὅσα εἶπαμε σχετικὰ μὲ τὶς δυὸ μορφὲς τῆς ἀρνήσεως, τὴν ὕλιστικὴ καὶ τὴν ἰδεοκρατικὴ. Καὶ οἱ δυὸ ἐμφανίζονται πολλὲς φορὲς ἀντιφατικὲς στὴν πράξι. Οἱ ὀπαδοὶ τους δείχνουν μιὰ πράξι διάφορη ἀπὸ τὴ θεωρία. Ἄν κριθοῦν ὅμως ἀπὸ τὴν ἄποψι τῆς ἠθικῆς, παρουσιάζουν μιὰ σημαντικὴ διαφορὰ. Ὁ ὕλιστής, ὁ ἀντιφατικὸς στὴ ζωὴ του, μὲ τὸ νὰ πιστεῦν μόνο στὴν ὕλη κι' ὅμως νὰ θυσιάζεται γιὰ μιὰν ἰδέα, ὁ ὕλιστής αὐτὸς παρουσιάζει τὴν πράξι καλύτερη ἀπὸ τὴ θεωρία του. Ἐνῶ ὁ «ἰδεοκράτης» πὸν λέει πὸς μόνο τὶς ἰδέες ἀκολουθεῖ, καὶ ὅμως στὴν πρά-

Ξι παρουσιάζεται υλιστικώτερος ἀπὸ τὸν υλιστή, ὁ ἰδεοκράτης πὸν εἶναι στὸν στοχασμὸ ἰδέα καὶ τὴν πρᾶξι ὕλη, ὁ ἰδεοκράτης αὐτὸς... ἄς θυμηθοῦμε τὸν Μέγα Βασίλειο «εοικέναι φαίην ἂν ἔγωγε τοῖς ἐπὶ σκηνῆς ὑποκρινομένοις τὰ δράματα, οἷ ὡς βασιλεῖς καὶ δυνάσται πολλάκις εἰσέρχονται, οὔτε βασιλεῖς ὄντες, οὔτε δυνάσται, οὔδὲ μὲν οὖν, τυχόν, ἐλεύθεροι τὸ παράπαν»!

Δ'.

Καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν αἰῶνα μας, ἡ ἄρνησις τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν δὲν ἦταν ἄγνωστη. Τὴν καταπολέμησι τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, τὸν μυκτηρισμὸ καὶ αὐτῶν καὶ τῆς πίστεως στὸν Θεό, τὴν βρῖσκομε, παραδείγματος χάριν, καὶ στὸν Λουκιανό, στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουκιανοῦ, ἐποχὴ τῆς καταπτώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Στὴν ἐποχὴ μας, ὅμως, ἡ ἄρνησις πηγαινὲ νὰ γίνῃ πολιτιστικὸ καθεστῶς.

Μ' ὅλη τὴν πάλη καὶ τὸ μῖσος πὸν τοὺς χωρίζουν κατὰ τὰ ἄλλα, στὴν ἄρνησι αὐτῆ συναντῶνται ἀμέσως ὁ «ἀριστοκράτης», ὁ λόρδος πὸν γράφει βιβλία κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὁ προλετάριος πὸν περιμένει κ' αὐτὸς τὴν εὐτυχία του ἀπὸ τὴν καταπολέμησι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ χιτλερικὸς καὶ ὁ κομμουνιστὴς, συναντῶνται στὸ φορητὸ αὐτοκίνητο ὅπου φορτώθηκαν τὰ θρησκευτικὰ σύμβολα πὸν ξεκρεμάστηκαν ἀπὸ τὰ σχολεῖα γιὰ νὰ πεταχτοῦν ἰστὰ σκουπίδια. Ὁ συντηρητικὸς, ὁ ἄνθρωπος πὸν θαυμάζει τὸν ἀρχαῖο πολιτισμὸ, πὸν τὸν ἐχάλασε, τάχα, ὁ Χριστιανισμὸς (!) Καὶ ὁ φουτουριστὴς ἢ ὁ ἄνθρωπος τῶν συρρεαλισμῶν πὸν μισεῖ κάθε τι τὸ ἀρχαῖο. Ὁ Νιτσεϊστὴς πὸν καμαρώνει σὰν μαθητὴς τοῦ «Ἀντιχρίστου», ὅπως καὶ ὁ μαρξιστὴς μὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ρουτίνας, πὸν δὲν θέλει ν' ἀκούσῃ λέξι ἀπὸ φιλοσοφία. Ὁ γέρος πὸν ἔζησε μὲ τὶς παραδόσεις τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ ἡ μοντέρνα δεσποινιδούλα ἢ ἡ ἀποτυχημένη γυναῖκα τοῦ πεζοδρομίου. Ὁ «φωτισμένος» ἐργοστασιάρχης καὶ ὁ «συνειδητὸς» ἐργάτης. Ὁ «εἰρηνοφιλος», πὸν βρῖσκει πὸς...

ὁ Χριστιανισμὸς, φταίει γιὰ τοὺς πολέμους πὸν γίνονται καὶ ὁ σωβινιστὴς στρατηγὸς, πὸν βρῖσκει πὸς ὁ Χριστιανισμὸς σκοτῶνει τὸ πολεμικὸ μένος πὸν χρειάζεται γιὰ τοὺς σωβινιστικὸς σκοποὺς. Ὁ σύγχρονος ἄρνητὴς δέχεται τὸ πᾶν, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἄρνησις. Διαφορὲς πὸν χωρίζουν τὸν Βολταῖρο ἀπὸ τὸν Diderot, τὸν Ρενὰν ἀπὸ τὸν Στράους, τὸν Σοπενχάουερ ἀπὸ τὸν Νίτσε, τὸν Unamuno ἀπὸ τὸν Henri Barbusse, τὸν Büchner ἀπὸ τὸν Freud, τὸν υλισμὸ ἀπὸ τὴν ἀντιχριστιανικὴ ἰδεοκρατία, δὲν ἔχουν καμμιά σημασία, ἀρκεῖ πὸς μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ θεμελιωθῇ ἡ ἄρνησις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ ἄρνησις πηγαινὲ νὰ ἐμφανισθῇ σὰν καθεστῶς, τόσο πολὺ καθεστῶς, ὥστε καταντᾷ ἔγκλημα καθοσιώσεως κατὰ τοῦ καθεστῶτος αὐτοῦ, κάθε προσπάθεια νὰ ξεφύγῃ κανεῖς ἀπὸ τὰ δεσμὰ του. Τὸ πρᾶγμα ἔφθασε νὰ γίνῃ πραγματικὴ «φοβία» τοῦ μοντέρνου ἀνθρώπου, πὸν εἶχε κυριολεκτικὰ τρομοκρατηθῇ, μήπως, ἂν παρουσιασθῇ μὲ μερικὰ δείγματα χριστιανικῆς πίστεως μέσα του, θεωρηθῇ πὸς δὲν εἶναι «μοντέρνος» γίνῃ ἀπόκληρος τῆς κοινωνίας. Ὁ πιστὸς πὸν θὰ δείξῃ ἕνα ὁποιοδήποτε σημάδι πίστεως, θὰ δῆ τὸν κοινωνικὸ αὐτὸ ἀποκλεισμὸ σ' ὅλη του τὴν ἔκτασι. Ὁ νεοδιορισμένος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου πὸν δὲν θὰ δεχθῇ νὰ ὀρκισθῇ ὅταν εἶναι Τρίτη ἢ 13 τοῦ μηνός, δὲν κάνει ἐντύπωσι καὶ ὁ μοντέρνος ἄνθρωπος πὸν ἀποφεύγει μὲ κάθε τρόπο ν' ἀνάψῃ τὸ τσιγάρο του μὲ τὸ ἴδιο σπύρο πὸν ἀναψαν δυὸ ἄλλοι, ἢ πὸν ἰσὲ ἀναγκάζει νὰ «χτυπήσῃ ξύλο» (*) θεωρεῖται πὸς κάνει τὸ φυσικώτερο πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Κάνετε ὅμως μιὰ προσευχή, ἢ ἔστω τὸν σταυρὸ σας, ἀρχίζοντας τὸ φαγητὸ σ' ἕνα γεῦμα τῆς σύγχρονης κοινωνίας τοῦ «καλοῦ κόσμου» καὶ θὰ δῆτε τὸ ἀποτέλεσμα!

(*) Στους ἀναγνώστες πὸν ἔχουν τὸν πρῶτο τόμο τῶν «Ἀκτίνων» θὰ συνιστοῦσα νὰ ξαναδιαβάσουν τὸ «Θέατρο τῆς Ζωῆς» μὲ τὸν τίτλο «Κτύπα ξύλο» (σ. 131). Εἶναι ἑκατὸ τὰ ἑκατὸ ἔκ τοῦ φυσικοῦ.

Ε΄.

Ἡ κατάπτωσης πὸν φέρνει ἡ ἄρνησις αὐτῇ ἔχει, βέβαια, παντοῦ τὶς φοβερὲς ἐκδηλώσεις της. Θὰ ξεχωρίσω ὁμως τρεῖς τὶς τραγικώτερες.

1) Τὸ παιδί. Τὸ παιδί πὸν μένει μακριὰ ἀπὸ κάθε χριστιανικὴ ἐπίδρασι, τὸ παιδί πὸν μένει καὶ ἀβάπτιστο ἀκόμα, πὸν γεννιέται καὶ μεγαλώνει καὶ δὲν ὑπάρχει μάννα νὰ τὸ μάθῃ νὰ κἀνῃ τὸν σταυρό του, πὸν γερνᾷ καὶ πεθαίνει καὶ ἰδέα δὲν ἔχει ὅτι ὑπάρχει κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τόσα κιλά κρέας! Κι' ἀκόμα χειρότερο-ἀπίστευτο μὰ ἀληθινώτατο!-τὸ παιδί πὸν τὸ δέρονουν γιατί κἀνει κάποια πρᾶξι λατρείας, γιατί κἀνει τὸν σταυρό του. Σήμερα ὑπάρχουν σ' ὄλον τὸν κόσμον παιδιὰ, πὸν τρῶνε χαστούκια, ἐπειδὴ ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Ναι, ἀλλὰ κάθε τέτοιο χτύπημα εἶναι κ' ἓνα τραντάγμα στὸν πολιτισμό μας! Καὶ μόνο αὐτὰ τὰ τραντάγματα ἂν ὑπῆρχαν, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ μᾶς παραξενεύῃ τὸ ὅτι ὁ κόσμος ἐγέμισε ἐρείπια!

2) Ἡ γυναῖκα. Τὸ ἴδιο εἶναι, βέβαια, ἀπὸ τὴν ἀποψὶ μας, καὶ ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα. Ἀλλὰ, ὅσο νᾶναι, ἡ γυναῖκα εἶναι ὁ ἄνθρωπος τῆς καρδιάς, τοῦ συναισθήματος, τοῦ «ὑπὲρ λόγον». Τὸ ὅτι λοιπὸν ἡ ἄρνησις ἔφθασε καὶ στὴ γυναῖκα, καὶ βλέπομε τὴ γυναῖκα τὴν ἄθνη, τὴν γυναῖκα πὸν δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀνώτερο, πὸν δὲν κυττᾷ-αὐτὴ τοῦλάχιστον-τὸν οὐρανό, αὐτὸ πὰ εἶναι μόνο τῆς ἐποχῆς μας κατάντημα, αὐτὸ δίνει ἓνα ξεχωριστὰ τραγικὸ τόνο στὸ κατάντημα αὐτό!

3) Ὑπάρχει καὶ τρίτη πρωτοτυπία: ὁ τάφος. Ὁ τάφος πὸν χάνει κάθε χρῶμα θρησκευτικότητος, εἶνε κάτι τὸ πρωτοφανές, ὄχι πια στὴν ἱστορία, ἀλλὰ καὶ στὴν Παλαιοντολογία ἀκόμη. Ὅσοι δέχονται ὅτι τὰ κρανία αὐτὰ ἀνήκουν σὲ ἀνθρώπους, λένε ὅτι κ' οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶχαν καὶ θρησκευτικὲς ἐκδηλώσεις, γιατί ἔθαβαν τοὺς νεκρούς των. Ὁ πολιτισμὸς ὁ ἀνθρώπινος, εἴτε τοῦ εὐρωπαϊοῦ εἴτε τοῦ ἀγρίου, ἔχει θεμελιωθῆ πάνω στὴν ἱερότητα τοῦ τάφου. Καὶ ἐδῶ, μὲ τὴν ἄρνησι παρουσιάζεται γιὰ

πρῶτη φορὰ ὁ τάφος μὲ βγαλμένο ἀπὸ πάνω του κάθε στοιχεῖο, ἀκόμη καὶ κάθε σύμβολο αἰωνιότητος. Ναι, ἀλλὰ τάφος χωρὶς νὰ εἶναι ἀφιερωμένος σὲ κάτι ἱερό, δὲν εἶναι πια τάφος. Εἶναι πτωματοδοχεῖο. Κι' ὅταν δὲν ὑπάρχουν πια τάφοι, δὲν ὑπάρχει πια πολιτισμὸς. Γιατί, στὸ τέλος-τέλος, πολιτισμὸς εἶναι οἱ τάφοι πὸν μὲ τὴν ἱερότητά τους δημιουργοῦν ζωὴ καὶ δείχνουν πρὸς τὴν αἰωνιότητα!

ΣΤ΄.

Καὶ ὁμως, ἡ ἄρνησις στὶς μορφές πὸν εἶδαμε δὲν ἀποτελεῖ τὴ μόνη πρωτοτυπία. Ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη πρωτοτυπία τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι ἡ ἐξαιρετικὴ δύναμις τῆς πίστεως ἀκριβῶς μέσα στῆς ἀρνήσεως τὴν ἐποχὴ.

Ἄλλως τε, στὸ τέλος, ὅλα αὐτὰ πὸν εἶπαμε περὶ ἀρνήσεως εἶναι πια ἀπρηχαιωμένα. Καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ μὴν εἶναι ἀπρηχαιωμένα, σύμφωνα μὲ κάποια ἀπαράβατη νομοτέλεια. Ὅταν λέμε ὅτι ἡ ἄρνησις διεδόθη εἰς ὄλον τὸν κόσμον, εἶπαμε ταυτοχρόνως ὅτι ἡ ἄρνησις εἶναι πια ἀπρηχαιωμένη. Γιατί ἡ ἄρνησις, γιὰ νὰ ζῆσῃ, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν αἴγλη τοῦ μυστηρίου. Πρέπει νὰ προβάλλῃ ἀπὸ μέσα ἀπὸ κάποια ἀπόσιτα γιὰ τὸν πολὺν κόσμον ἐργαστήρια, ὅπου ὁ πολὺς κόσμος φαντάζεται ὅτι κάτι τὸ μεγάλο καὶ τὸ καταπληκτικὸ συντελεῖται. Ὅταν ὁμως ἡ ἄρνησις διαδοθῆ, ὅταν λείψῃ τὸ μυστήριό της, ὅταν ἡ ἄρνησις ἀρχίσῃ νὰ ἐφαρμόζεται, τότε ξεσκεπάζεται καὶ ἀρχίζουν πια οἱ ἀπογοητεύσεις. Τότε ἡ ἄρνησις γίνεται καθεστῶς πὸν δοκιμάζει πάνω του τὴν ἄρνησι. Ἡ ἄρνησις ἀρχίζει νὰ παίρνῃ μέσα στὴν ἀρνητικὴ φόρα καὶ τὸν ἑαυτὸ της. Τότε ἔχομε τὴν ἄρνησι τῆς ἀρνήσεως. Ὅταν ἡ ἄρνησις γίνεται καθεστῶς, τότε πια εἶναι λογικῶς ἀντίφασσις καὶ πολιτιστικῶς κάτι τὸ ἀδύνατο. Ἡ ἄρνησις πὸν γίνεται καθεστῶς, εἶναι ἡ ἄρνησις πὸν φεύγει.

Καὶ γι' αὐτὸ στὶς ἡμέρες μας ἡ ἄρνησις ἀρχίζει πια νὰ φεύγῃ...